

Juha  
Itkonen

Kaikki  
oli  
heidän



Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Juha Itkonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

ISBN 978-951-1-40994-6

**OTAVA**  
**KIRJAPAINO**

Keuruu 2021



*In the days of my youth I was told what it means to be a man.*

*Led Zeppelin*



---

# I

---

*Tämä on kertomus ihmisistä kristillisen ajanlaskun kolmannen  
vuosituhannen ensimmäisinä vuosikymmeninä.*

*Ihmisistä ajassa, aivan tietynlaisessa ajassa, joka on jo mennyt  
ja jota ei enää ole.*

*Itse asiassa vain muutamasta ihmisestä, muutamasta  
miljardien joukossa. Mitä merkitystä oli heidän ajatuksillaan?*

*Mitä merkitystä oli heidän teoillaan?*

*Ehkä paljonkin.*

*Ehkei mitään.*

*Tämä on tilinteko.*

*Tämä on selvitystyö.*

*Tämä on terapiaa.*

*Tämä on rakkautta.*

*Tämä on kaipautta.*

*Tämä on leikkiä ja ajanvietettä.*

*Tämä on totta, ehkä – sikäli kuin totuutta on mahdollista  
jälkikäteen tavoittaa tai sitä ylipäätään on olemassa.*

*Kukaan ei ole kiinnostunut totuudesta. Ei ollut varsinkaan  
silloin.*

*Haluttiin aina mieluummin tarina. Toisin sanoen valhe.*

*Sitä tämä on.*

*Tämä on...*

*Mitä tämä on?*

*Tämä on menneisyyttä. Tämä on vanhanaikainen kertomus.*

*Tällaisia kertomuksia ei kukaan enää kerro.*



*(ensimmäinen ilta, kesäkuun viides, 2019)*

## I.

Hän oli aikansa ihminen, hän ei ajatellut tekojensa seurauksia. Hän ei ollenkaan ajatellut, oli vain olemassa, ja nyt hän ajoi autoa. Vasen käsi oli ratissa kiinni, oikealla hän kaivoi nuuskapurkkia keskikonsolin lokerosta. Jemmapurkki oli lokeron pohjalla piilossa vaimolta ja lapsilta, sen päälle oli kasautunut kaikenlaisia tavaraa pysäköintikuiteista jääraappoihin. Hän painoi kättään sotkun läpi ja tavoitti lopulta sormenpäällään Odens-purkin kannen. Se oli siellä missä pitikin, luoja kiitos.

Hän nosti purkin esiin, painoi lokeronkannen kyynärpäällään kiinni ja laski nuuskat sen päälle. Ison tien risteykseen oli sataviisikymmentä metriä, risteyksessä hän joutuisi joka tapauksessa pysähtymään.

Hän ei malttanut odottaa. Hän alkoi kiertää purkkia auki. Aurinko oli aloittanut matkansa alaspäin ja osui hänen silmiinsä, ehkä hän olisi laskenut aurinkolipan mutta toinen käsi oli nuuskapurkissa kiinni, kenties se johtui siitä. Hän ei vain nähnyt polkupyörällä ajanutta pikkupoikaa, joka vanhan apteekkarin talon kohdalla tuli vauhdilla ylipitkäksi päästetyn pensasaidan takaa ja oli äkkiä hänen edessään kuin aamuöisistä painajaisista lihaksi tullut varjo.

Viisi minuuttia myöhemmin grafiitinharmaa Land Rover Discovery lipui pitkin pääväylää kaikkien muiden pitkin pääväylää lipuvien autojen joukossa. Oikeassa etupuskurissa oli pieni naarmu, alalamppu oli aavistuksen säröllä, mutta vaurioita tuskin näki ellei erikseen asettanut niitä tarkastelemaan. Ilmari Pohjalainen istui autonsa sisällä ja ajoi kohti keskustaa niin kuin satoja kertoja aiemminkin.

Jumalauta, tässä hän edelleen oli! Kuilu oli juuri avautunut hänen edessään, hän oli katsonut sen kauhistuttaviin syvyyksiin. Mutta saatana, tässä hän istui ja ajoi omaa autoaan, vapaa mies – nuuskatyyny, jonka hän huoltoaseman kohdalla oli työntänyt ylähuulensa alle, levitti nikotiinia verenkiertoon ja tuntui tyyntävän pulssia, vaikka sen kai olisi pitänyt kiihdyttää. Miten hän rakastikaan nikotiinia! Hän rakasti sitä sen kaikissa eri muodoissa, mutta röökiä hän ei enää vetänyt, ei paitsi joskus ensi-iltaa edeltävällä viikolla hermojen kiristyessä äärimmilleen tai karonkassa aamuyöllä kun adrenaliini oli lauennut ja räjähtänyt yhteiseksi euforiaksi eikä millään ollut mitään väliä, ei edes avio- liitoilla eikä perheillä saati sitten niin mitättömällä asioilla kuin tupakkalakoilla.

Kädet tärisivät. Ne näyttivät jo pitkään eläneen ihmisen käsiltä, aivan kuten hänen vaimonsakin kädet. Aina välillä Ilmari juuttui katsomaan vaimonsa käsiä. Näky herätti hänessä sekä hellyyttä että kauhua. Hän oli aamuyöstä valveilla niin kuin stressaantuneena usein oli ja katseli kättä, jonka Sonja oli unissaan laskenut hänen rintansa päälle. Ei hän mitenkään voinut herättää vaimoaan ja sanoa että tämän käsi näytti siltä mitä se olikin, vähän yli neljäkymmentä vuotta elossa olleen ihmiseläimen yläraajalta.

Missä Sonja oli nyt? Ostamassa niitä kurkuntaimia ehkä, sellaisesta oli ollut puhetta. Kerttu oli hänen mukanaan. Iso punainen polkupyörä, pieni pinkki polkupyörä, kaksi valkoista kypärää.



Olisiko pitänyt soittaa Sonjalle ja kertoa mitä oli tapahtunut? Ilmari harkitsi sitä mutta päätti olla soittamatta, mitäänhän ei ollut tapahtunut. Tässä hän edelleen oli.

Pikkupojan kypärä oli ollut musta ja skeittimallinen. Kypärässä oli ollut Vansin tarra. Ilmari oli tuijottanut ensin nimenomaan sitä, mustaa pallomaista kypärää, joka oli näyttänyt suhteettoman suurelta verrattuna pojan laihaan valkoiseen ruumiiseen. Se oli versonut kypärästä kuin kasvi ruukusta, pitkä vaalea tukka kuin laonnutta viljaa. Kasvi ei ollut liikkunut. Mikään ei ollut liikkunut. Kuilu, pohjaton kuilu – loppu hänen elämälleen sellaisena kuin hän oli sen tuntenut.

Mutta uskomatonta kyllä, hän oli selvinnyt! Pikkupoika oli selvinnyt ja Ilmari itsekin oli. Uimahallin kohdalla liikennevaloissa hän sulki silmänsä ja veti syvään henkeä. Huojennus ravisti koko ruumista ja leimahti äkilliseksi riemuksi. Hän olisi voinut vajota polvilleen, ylistää herraa enkelten kielin, vaikkei Jumalaan uskonutkaan eikä osannut myöskään laulaa.

Hän nappasi nuuskarasiasta uuden tyynyn ja työnsi ylähuulen alle edellisen seuraksi. Valot vaihtuivat, hän nosti jalkansa jarrulta, lisäannos nikotiinia räjähti verenkiertoon, ja vieläkin hänen teki mieli huutaa riemusta tai jostain sen kaltaisesta.

Hän huusi. Kuuli huutavansa, karjuvansa yksin omassa autossaan, ja lopetti siksi huutonsa lyhyeen.

Mutta vielä hän ei ollut perillä, ikävä kyllä. Kulttuuritalon kohdalla kaivettiin taas kerran esiin viemäriputkia tai laitettiin valokuitukaapeleita. Ilmari ei tiennyt, kaupunki-infra ei kuulunut hänen kiinnostuksensa kohteisiin. Hän ei ollut insinööriluonne eikä sinnikkäästä itsesuggestiostaan huolimatta käsistään kovin taitava, hänen ei olisi pitänyt asua vanhassa puutalossa mutta niin hän välttämättä halusi tehdä. Liikenne seiso, hän joutui odottamaan jonossa, ja äskeinen riemu oli poissa, hän ei tuntenut enää edes helpotusta.

Nikotiinikaan ei ilahduttanut, sitä oli veressä varmaan jo liikaa. Ilmari koukkasi etusormellaan ylähuulensa alta ensin pitkempään muhineen tyynyn, sitten uudemmankin, ja rutisti ne palloksi huoltoasemalta mukaan tarttuneeseen lautasliinaan. Pallon hän työnsi muovikannen alle puoliksi juotuun kertakäyttökahvikuppiin. Kaikki oli näihin aikoihin kertakäyttöistä, ja kaikkea oli rajattomasti.

Kädet tärisivät yhä. Nyt kun Ilmari oli joutunut pysähtymään, hänen oli taas vaikea olla katsomatta niitä. Vihkisormus vasemmassa nimettömässä hakkasi ratin kulunutta nahkaa, auton hiljaisessa umpiossa nakutuksen kuuli.

Vaihdekepin vieressä, kahvimukeille tarkoitetuissa koloissa, lojui hänen kulkulupakorttejaan nauhat toisiinsa sotkeutuneina. Kaikissa kolmessa oli eri kuva. Yleisradion kuva oli vanhin, hänellä oli siinä melkein sängeksi leikattu tukka ja sileäksi ajeltu leuka. Poskissa aavistus lapsuudenpyöreyttä, vilpítőntä tulevaisuudenuskoa, jota elämä ei ollut hänestä vielä vuollut. Tämä toinen tyyppi sitten – mies Kansallisteatterin kortissa olkapäille asti ulottuvine hiuksineen ja harmaata puskevine partoineen, lähempänä miestä, jonka hän näki peruutuspeilistä kohottaessaan katseensa, mutta silti jotenkin yhtä lailla vieras. Oliko mahdollista, että hän oli samaan aikaan nämä molemmat, ja vielä tuo kolmaskin, Kaupunginteatterin kortin kummallisen leveästi hymyilevä perusinsinööri?

Ilmari Pohjalainen, muovilätkissä luki. Sama nimi kaikissa kolmessa, onneksi sentään niin.

Hän tosiaan oli Ilmari Pohjalainen, teatteriohjaaja. Yhteiskunnallisesti kantaa ottava mutta tyyliltään helposti lähestyttävä ja kohtuullisen suosittu. Ihmiset eivät ehkä suorastaan ryynneet katsomaan juuri hänen ohjaamiaan esityksiä, hänen uransa ei ollut kaikkein räjähtävimmässä vaiheessa, mutta silti tukevasi raiteillaan. Hän oli vakiinnuttanut asemansa. Siksi hänellä oli nämä kortit.

Ilmari Pohjalainen. Ilmari tuijotti nimeään ja sekin alkoi tuntua selittämättömällä tavalla vieraalta, yhtä sattumanvaraiselta kuin kuvat. Hänen nykyiseen ammattiinsa se sopi silti varsin hyvin. Sukunimi ankkuroi hänet syvälle suomalaiseen multaankin, etunimessä oli kulturelli ja kansallisromanttinen säväys. Ilmari itse ei tietenkään ollut kansallismielinen, mieluummin hän olisi halunnut tai ainakin sanoi haluavansa maailman ilman rajoja – se oli näihin aikoihin kulttuuriällymystön keskuudessa oletusarvoinen ajatus. Kalevalahenkisestä etunimestään hän kuitenkin piti, ainakin nyt aikuisena.

Tuntui oudolta, että nimi oli hänen isänsä idea. Kolmikymppiseksi asti Ilmari oli ajatellut että hänen nimensä oli ollut äidin ajatus, oli ollut siitä varma, kunnes asia joskus oli tullut äidin kanssa puheeksi ja äiti oli kertonut, että nimenomaan isä oli vaatinut hänestä juuri Ilmarin. Äidin ehdotus oli ollut Hannu, joka tietenkin oli saanut väistyä, vaikka äiti häntä oli kantanut sisällään ja hänet synnyttänyt ja hoitanut siitä eteenkinpäin niin kuin se olisi ollut yksin hänen velvollisuutensa.

Ilmari? Minkä takia? Mitä ihmettä isä oli ajatellut? Isän tunteiden Ilmarin olisi pitänyt olla Mikko tai Jari tai Teemu tai Jani, sukupolvensa poikalapsi ilman mitään hienosteluja.

Ilmari olisi halunnut soittaa äidilleen.

Äiti äsken minä melkein...

Käsien tärinä ei lakannut. Ei jumalauta, ei hän ollut kunnossa, Ilmari tajusi sen itse – hänen olisi pitänyt pysäyttää auto tienlaitaan eikä ajaa enää metriäkään. Mutta hän oli jo myöhässä ja isä istui bussissa, bussi olisi kohta Kampissa, ei hän voinut jättää isäänsä sinne ja soittaa ettei tulisikaan. Mikä olisi ollut hänen selityksensä? Mitäänhän ei ollut tapahtunut, ei yhtään mitään. Hän oli selvinnyt.

Takana oleva auto tööttäsi. Ilmari nosti jalkansa jarrulta. Land Rover liukui eteenpäin yhtä luotettavasti kuin aina, huomaamattomana muiden autojen joukossa.

Terminaalissa hänen olonsa oli taas jo vähän parempi. Asemat olivat aina rauhoittaneet häntä: tuntemattomat ihmiset, jotka tulivat ja menivät toisistaan välittämättä.

Oli ollut hirveä vaiva saada isä ylipäättään astumaan bussiin. Se oli vienyt ainakin pari tuntia hänen työpäivästään. Juuri siksi hänellä oli ollut niin kiire, Ilmari ajatteli katkerana. Siksi hän oli ajanut niin reippaasti, vähintäänkin neljäkymppiä kolmenkympin alueella. Toisaalta sallitun nopeusrajoituksen saattoi aina ylittää vähintään kymmenellä kilometrillä tunnissa vailla pelkoa seurauksista – oikeastaan niin pitikin tehdä, jotta liikenne virtasi. Isä senkin hänelle oli opettanut. Miksi vitussa ihmiselle oli annettu sellainen isä?

Nuuskapurkin oli tarkoitus pysyä autossa, jotenkin se oli sujahtanut taskuun. Hän kaivoi sen esiin ja sujautti tyynyn ikeneen.

Vallankäyttöä, Ilmari ajatteli. Silkkää vallankäyttöä, ei mitään muuta. Isä ei ollut niin tyhmä eikä vanha ettei olisi tiennyt milaista hänen elämänsä oli. Olla neljäkymmentäviisi ja elämänsä keskellä, yrittää hoitaa työnsä ja talonsa ja parisuhteensa ja kuskata samalla lapsia sinne tänne, voi helvetti, isän täytyi edes jotenkin aavistaa vaikkei itse ollut aikanaan perheensä seurassa viihtynytkään. Juuri edellisenä iltana hän oli sanonut isälle olevansa koko päivän harjoituksissa kiinni, ja silti isä oli vatvonut ja vatkuttanut asiaa joka oli jo selvästi sovittu, isä tulisi heidän luokseen muutamaksi viikoksi ja sillä selvä.

Äidin kuolemasta oli nyt kolme kuukautta. Ne kuukaudet oli menty tasaista alamäkeä: ensin mikroaterioilla ja hernekeittopurkeilla, nykyään kai lähinnä jälkiuunileivällä ja palvikinkulla.

Isä oli väittänyt käyvänsä kavereidensa kanssa lounailla. Ilmari oli soitellut isän tuttaville ja saanut selville ettei näin ollut, miestä oli kyllä yritelty houkutella kaupungille mutta tuloksetta. Ukko yritti vetäytyä yksinäisyyteensä kuin rotta koloonsa. Se ei käynyt päinsä, juuri nyt isä ei pärjännyt yksin ja tiesi sen itsekin.

Ja kuitenkin oli ollut pakko järjestää tämäkin show, Ilmari ajatteli: näytös, joka oli kestänyt päiväkausia ja huipentunut tänä aamuna. En tule. En pysty tulemaan. En tule sinne teidän vaivoiksi. Maha on löysällä. Uutena vaivana oli yllättäen ilmennyt myös huimausta. Mua vippaa päästä. En mä tiedä mistä tämä nyt tuli, jotenkin vaan huimaa. Saatana, ikään kuin tällaisten huimausasioiden selvittelystä puhelimitse kesken aamupäivän harjoitusten olisi ollut Ilmarille yhtään vähemmän vaivaa kuin isästä yläkerran vierashuoneessa.

Lasiseinän takana auto oli jo kaartanut paikalleen. Liukuovet rävähtivät auki, matkustajia valui niiden välistä tasaisena virtana. Lastenlapsiaan hoitamaan tulevia mummoja maakunnista, työmatkoiltaan palaavia konttorirottia, muutama varusmies – väsyneen oloinen nuori äiti riehakkaiden lastensa kanssa ja reppunsa kanssa reissuiltaan palaava hilpeä pilviveikko. Ilmari katseli heidän saapumistaan tähän melkein suureen kaupunkiin ja ajatteli, että bussiterminalista puuttui tyystin lentokenttien romantiikka. Sekä lähdöt että tulot olivat arkisempia, kukaan ei koskaan olisi sijoittanut elokuvansa loppukohtausta Kamppiin.

Ilmari mietti että voisi hyvinkin tehdä niin, sitten joskus kun saisi jo pitkään suunnittelemansa episodielokuvan käsiksen valmiiksi ja rahoituksen kasaan. Elokuva ei varsinaisesti ollut edes hänen unelmansa, hän ei ollut koskaan ollut mikään leffafriikki, mutta se vahvistaisi hänen asemaansa kokonaisvaltaisena kulttuuripersoonana ja siten myös teatterin ja tv-draaman kentillä. Kirjan hän kirjoittaisi jossain vaiheessa ilman muuta, se ei voinut olla edes erityisen vaikeaa; peräti kolme kustantajaa oli jo kysynytkin häneltä romaania, mutta toistaiseksi hän oli ollut kiinni muissa töissä. Sitä paitsi kun hän oli vähän kysellyt palkkioiden perään, ne olivat kuulostaneet naurettavan pieniltä. Millä kirjailijat oikein elivät?

Isää ei vieläkään näkynyt. Bussista tulijoiden virta oli tyrehtynyt, liukuovet naksahelivat auki enää harvakseltaan.

Olisiko isä voinut tehdä tällaisen tempun? Epäilemättä. Toisaalta Ilmari oli kyllä saanut vastauksen viestiinsä, jonka oli lähettänyt bussin lähtöajan jälkeen. *Pääsitkö sä sinne? Kyllä.* Sellainen huijaus ei tuntunut todennäköiseltä. Ilmari vilkaisi käytävän toisella puolella olevaa monitoria ja varmisti että se seisoj oikealla ovella.

Kun hän käänsi katseensa takaisin, isä oli siinä. Siinä hänen oma ja ainoa isänsä nyt oli, vielä hetken liukuovien takana, ja sitten ovet rävähtivät auki ja isä astui pari askelta eteenpäin ja seisoj terminaalin puolella sinisessä pikeepaidassaan, beeseissä kesähousuissaan ja joissain Pomarfinin loafereissa, ikäpolvensa suomalaismiehen kaupunkikelpoisessa kesäasussa, jonka äiti oli hänelle edellisenä kesänä ostanut niin kuin heidän yhteisen elämänsä aikana oli ostanut kaikki muutkin isän vaatteet. Housut näyttivät siltä, että niitä oli yritetty silittää. Isä oli yrittänyt silittää niitä ja ilmeisesti pikeepaitaakin. Varsinkaan housujen osalta homma ei ollut onnistunut oikein lainkaan, rypyt suorastaan huusivat yksinäisyyttä, ja housut sitä paitsi roikkuivat – isä oli laihtunut monta kiloa vielä siitäkin kolmen viikon takaisesta kunnosta, jossa Ilmari viimeksi oli hänet nähnyt. Vyöhön oli ollut pakko kairata uusi reikä, muuten ne olisivat pudonneet jalasta.

Näytti siltä kuin hänen isänsä olisi tyhjentynyt. Kuminukke, josta oli laskettu ilmat.

Jäljellä oleva tukka sojotti pystyssä pääläella. Kai isä oli yrittänyt kammata sitä, vetää vedellä taakse ja kaljun yli oikealle, mutta hiukset olivat itsepäiset ja oikukkaat, aivan kuten Ilmarin omatkin. Isällä niitä ei enää vain kovin paljon ollut, eivätkä jäljellä olevat osanneet päättää ollako harmaita vai valkoisia. Kallon muodon näki kauhistuttavan selvästi, siihen oli ammuttu aukot joissa haalistuneet silmät seisoivat. Nekin olivat aikoinaan olleet tummansiniset ja syvät, Ilmari oli tuijottanut niihin omaa tahtoaan mitaten.

Oikeassa kädessään isä roikotti putkikassia. Se tuskin oli äidin ostama, ainakaan Ilmari ei ollut aiemmin sitä nähnyt. Sinivalkoinen keskikokoinen putkikassi, uusi ja tahraton, ei vielä oikein edes muotoonsa asettunut, ja isä roikotti sitä ohueksi menneen kätensä varassa niin kuin lapsi pehmolelua. Luisevat sormet olivat kiertyneet kahvan ympärille löysästi ja tahdottomasti, koko kamala laukku näytti olevan vaarassa pudota lattialle.

Ilmari astui isän luo ja heitti oikean kätensä tämän hartioiden yli. Isä ei reagoinut ensin mitenkään mutta teki sitten vasemmallaan samanlaisen laiskan liikkeen. He olivat kaksi raukeaa paviaania, eivät sademetsässä vaan bussiterminaalissa. Ilmari läimäytti pari kertaa isänsä selkää.

Isä oli laittanut partavettä. Kourosta, voi jumalauta, mistä sitä enää edes sai? Myytiinkö sitä edelleen? Tuoksu paiskasi silmänräpäyksessä vuosikymmeniä taaksepäin, aikaan jossa Ilmari myös oli elänyt ja joka silloin oli ollut ainoa mahdollinen.

He eivät olleet siinä ajassa enää. He olivat tässä. Uuden vuosituhannen ihmisiä kulki heidän ohitse ja he olivat niitä itsekin, sellaisia heistä oli tullut.

Hänen aikanaan mahtava isänsäkin, tämä tyystin voimansa menettänyt hahmo. Edelleen hän eli ja hengitti, ajatteli omia ajatuksiaan, joista Ilmari ei vielä kukaan tiennyt. Se oli kummallista. Melkein käsittämätöntä kun sitä pysähtyi ajattelemaan: miten vähän hän isästään tiesi.

Koko elämänsä hän oli arvaillut isänsä ajatuksia. Haistellut isän vuosien myötä yhä happamammaksi käynnyttä hengitystä, jonka pistävän löyhkän Ilmari haistoi nyt tavallista voimakkaampana, ollessaan pari hassua sekuntia fyysisesti näin lähellä. Isä oli syönyt Sisuja. Isä oli syönyt niitä aina, tupakoitsijan tapa oli säilynyt senkin jälkeen kun röökaaminen oli loppunut. Ilmari haistoi Kouroksen ja Sisut ja happaman hengityksen ja niiden alla aromin, jota ei koskaan aiemmin ollut tuntenut yhtä väkevänä, kintereillä hiipivän kuoleman.

Sitä kavahtaen hän erkaantui isästään ja pakotti itsensä katsomaan tätä silmiin. Katse oli häkellyttävän tyhjä ja Ilmarille silti merkityksiä täynnä, yhtä aikaa uhmakas ja armoa anova.

Terve vaan, hän sanoi. Tervetuloa Helsinkiin. Hyvä että tulit. Joo, isä vastasi. Tulin kun kerjättiin.

Anna tänne se kassi.

Kyllä mä sen jaksan kantaa.

Varmasti jaksat. Anna tänne se vaan.

Ei kun kyllä mä jaksan.

Joo joo, anna tänne se nyt niin mennään.

Ilmari nappasi putkikassin isän kädestä, heitti sen olalleen ja lähti kävelemään hissien suuntaan. Ensin aivan liian lujaa, hänen oli hidastettava askeliaan, jotta isä pysyi mukana. Varjo, Ilmari ajatteli. Isä oli varjo hänen kintereillään. Tai sitten isä oli edelleen puu ja hän itse vain puun langettama varjo, se tuntui yhtä lailla mahdolliselta.



## 2.

Markku Pohjalainen katseli Mannerheimintietä pitkin lipuvia autoja. Poika istui siinä vieressä, mutta pojan fyysinen läsnäolo ei herättänyt hänessä mitään erityisiä tunteita. Ehkä lievää ärty-mystä, siinä kaikki.

Ylipäättään tunteet olivat laimentuneet. Hän oli ollut äkki-pikainen mies, tuntenut elämänsä aikana vähän liikaakin ja il-maissut tunteensa turhan voimakkaasti. Niin hänelle oli aina-kin sanottu, ja ehkä se oli totta. Juuri nyt hän ei jaksanut väittää vastaan.

Hän muisti kyllä itsensä tunteidensa vallassa, messuamassa kovaan ääneen jostain mieltään ärsyttäneestä asiasta. Vaikka nyt Helsingistä, tästä perslävestä, jonne kaikkien välttämättä oli pak-kauduttava ja jota hän aina oli inhonnut. Saatana, tänne keski-tettiin kaikki, ministeriöt ja virastot, ties kuinka monta kym-mentä tuhatta byrokraattia istui täällä pyörittämässä papereita, vaikka niitä samoja turhia papereita olisi voinut yhtä hyvin pyö-rittää muualla Suomessa, lähempänä ihmisiä jotka tätä maata oi-keasti pitivät pystyssä. Kiukku, jota hän tästä järjettömyydestä oli tuntenut, oli lähennellyt vihaa. Kerran yhtenä kesäaamuna he olivat istuneet Ailan kanssa ruuhkassa Lahdentien risteyksessä, hänen vihansa oli purkautunut, ja Aila oli ollut hiljaa niin kuin Aila yleensä oli, katsellut ilmeettömänä ikkunasta ulos ja odotta-nut hänen rauhoittumisestaan. Kaikkien yhteisten vuosikymmen-ten jälkeen, vuosikymmenten jotka nyt äkkiä olivat ohi, se oli

hänen päällimmäinen muistikuvansa kuolleesta vaimostaan: Aila odottamassa, että myrsky olisi ohi ja heidän elämänsä voisi jatkua edes kutakuinkin ennustettavana ja joskus jopa onnellisena. Aila kutomassa sukkaa. Aila lukemassa kirjaa. Aila pakastamassa marjoja. Aila kirjoittamassa joulukortteja sukulaisille. Aila koko ajan siinä, ankkurina paikallaan, eikä hän ollut edes tajunnut sitä, Ailan olemassaolo oli ollut itsestäänselvyys.

Nyrkkeilysäkki, Ilmari oli sanonut hänelle. Sä käytät äitiä nyrkkeilysäkkinäsi.

Kyllä Markku tunsi myös katumusta. Joskus se oli niin syvää, että hän tunsi hukkuvansa siihen.

Toisaalta mitäpä poika heidän avioliitostaan tiesi. Mikä oikeus hänellä oli edes sanoa sellaista? Poika oli aina ollut innokas sotkeutumaan asioihin, jotka eivät hänelle kuuluneet.

Tämä Helsinkiin tulokin, Markku ajatteli katkerana. Miten niin hän ei muka olisi pärjännyt kotona? Kieltämättä hän ei jaksanut puhua ihmisten kanssa, tuskin edes poistua asunnostaan, mutta miksi olisi pitänyt, hänhän oli vanha mies, jumalauta vanha – eikö riittänyt, ettei paskonut alleen ja söi sen verran ettei lakanut olemasta? Olemasta lakkaamisessakaan ei tosin olisi pitänyt olla mitään murehtimista, hänen elämänsähän se oli. Tai oli ollut.

Kiukku hiipui melkein saman tien. Jäljelle jäi vain kiukun muisto ja turta epämääräinen kaipuu. He olivat näköjään Oopperan kohdalla nyt, maakunnista varastetuilla miljoonilla väkisin pystyssä pidetyn paskalaitoksen, mutta siitäkään Markku ei enää jaksanut välittää, oopperatalo jäisi hänen jälkeensä eikä hänestä itsestään jäisi jälkeen juuri mitään. Firmaakaan ei enää ollut, hän oli hoitanut viimeisetkin paperityöt ja pistänyt koko homman pakettiin – veroja oli mennyt naurettava määrä, mutta ainakin vähä omaisuus oli nyt omissa nimissä. Hän oli tehnyt elämäntyönsä, sen minkä oli pystynyt. Nyt hän enää vain oli.

Hän ajatteli lyhyttä hetkeä tulomatalla bussissa. Käytävän toisella puolella penkkiriviä edempänä istunut nainen oli yllät-

täen nostanut hiuksensa nutturalle. Hiusten alta oli paljastunut hoikka, päivettymätön niska. Liikuttamatta kättään hän, vanha mies, oli kuljettanut sormiaan pitkin nuoren naisen niskaa, irronnut hetkeksi mielestään ja ruumiistaan ja tästä ajasta jossa oli pakotettu elämään. Herännyt henkiin, ja kuollut sitten taas – nainen oli laskenut päänsä selkänöjaa vasten ja lumous oli särkynyt.

Miten bussimatka meni, poika kysyi.

Hyvin, hän vastasi.

Pakkasithan sä riittävästi vaatteita mukaasi?

Kyllä kai.

Tai mitäpä siitä vaikket olisi pakannutkaan. Kyllä me niitä jostain saadaan. Sonjalla on kaapeissa kaikenlaista. Pääasia että tulit. Että pääsit liikkeelle.

Juu. Tulin kun kerjättiin.

Kuinka helvetin paljon täällä nykyään on noita Timbuktusta tulleita?

Keskustelu autossa oli ollut olematonta, isän osalta lähinnä vaimeita yhden sanan murahduksia. Mitättömän vaatedialogin jälkeen autoon laskeutunut hiljaisuus oli kestänyt niin pitkään, että he olivat jo ohittaneet vanhan kahvitehtaan ja seisivat Mäkelänkadun risteyksessä, vasemmalle kääntyvällä kaistalla odottamassa vuoroaan.

Nyt tuli sitten tämä, provokaatio. Oikeastaan se ilahdutti Ilmaria, oli hyvä merkki että isä jaksoi tämän verran virkistyä. Ääni oli lähempänä ääntä, jonka Ilmari lapsuudestaan muisti, äkkiä yllättävän voimakas.

Anteeksi mitä sä sanoit, hän kysyi.

Niin että kuinka paljon täällä isolla kirkolla nykyään oikein majailee noita Afrikan tähtiä?

Ilmari katseli isän horroksestaan herättänyttä näkyä. Nuorehko tummaihoisen naisen, vaatetuksesta päätellen jos-

tain Länsi-Afrikan suunnalta, odotti lastensa kanssa jalkakäytävällä liikennevalojen vaihtumista. Vauva oli kärryissä, kaksivuotias piteli äitiään kädestä. Isommat sisarukset, mahdollisesti kaksoset, höpöttelivät iloisesti keskenään. Toinen heistä pomppoteli kädessään jojoa. Jojon takia näyssä oli jotain vanhanai-kaista, sen olisi kuvitellut pikemminkin liikuttavan seitsemänkymppistä miestä.

Ihan sopivasti, Ilmari sanoi rauhallisella äänellä, miltei ystävällisesti. Paljon enemmänkin mahtuisi. Ja Suomeen muutenkin.

Ei saatana.

Valot vaihtuivat. Ilmari joutui odottamaan vastaantulevan raitiovaunun ja sen jälkeisen autoletkan, ja kun hän lopulta pääsi kääntymään Mäkelänskadulle, nuoren afrikkalaisnaisen perhe oli jo päässyt tien yli. Isä näytti menettäneen kiinnostuksensa heidän maassaoloonsa ja tuijotti taas mykkänä eteensä.

Ilmari ajatteli kaikkia isänsä hiljaisuuksia. Sitä miten paljon niitä oli hänen lapsuudessaankin ollut, määrättömästi kuin saiteita Helsingin marraskuussa, ja miten koko perhe oli niistä kärsinyt ja toisaalta niihin myös tottunut. Kaikki isäni hiljaisuudet. Se olisi voinut olla näytelmän nimi. Vaikka sen näytelmän, jota hän parhaillaan ohjasi ja joka hänen olisi siis jo aikoja sitten pitänyt kirjoittaa, mutta sillä oli jo nimi, tämä voisi olla seuraavan, samasta teemasta voisi varmaan hyvin jatkaa vaikka samaankin teatteriin. Hän lisäsi huomaamattaan kaasua. Hän alkoi innostua: Kaikki isäni hiljaisuudet ei todellakaan ollut huono nimi. Taiteilijana hän halusi nimenomaan rikkaa hiljaisuuksia, sanoittaa sanatonta. Hän ajatteli olematonta näytelmäänsä ja näki itsensä meneillään olevan tilanteen ulkopuolelta: poikana, joka etsii yhteyttä isäänsä keinolla millä hyvänsä.

Olenko mä kertonut sen kun me Kertun kanssa törmättiin musliminaiseen kadulla? Silloin kun Kerttu oli ihan pieni, ehkä jotain kaksi.

Et.

Kerttu oli ehkä kaksi ja me mentiin yhdessä kirjastoon. Kerttu istui kärryissä ja tämä musliminainen tuli vastaan. Päästä varpaisiin asti peitettynä, ihan täydessä burkhassa. Oli sellainen syyskuun ilta, taivas jo hämärtyvässä. Varmaan vähän uhkaava tunnelma pikkutyön mielestä.

Ja?

Se oli jo mennyt meistä ohi se nainen. Työnsin kärryjä kohti kirjastoa. Ja yhtäkkiä Kertun ääni kuului sieltä kärryistä.

No mitä se sanoi?

Se oli rosvo. Tai rohvo oikeestaan. Kerttu ei osannut sanoa vielä ässää. Se oli rohvo.

No niin. Hyvä Kerttu. Rohvohan se oli.

Isän suupielet kohosivat. Hyvin vähän, hädin tuskin havaittavasti, mutta kuitenkin kohosivat. Se oli hänen palkintonsa ja siihen Ilmari oli tyytyväinen, niin naurettavan vähään.

Piru vie, Markku ajatteli: pojalla oli kuitenkin vielä huumoria. Ehkä hän arvioi Ilmaria liian ankarasti. Sitä paitsi kieltämättä poika oli sinnikäs. Tänäänkin kun hän oli harannut Helsinkiin lähtöään vastaan Ilmari ei ollut antanut periksi, pojan tahto oli ollut hänelle lopulta liikaa – ainakin poika oli perinyt häneltä sinnikkyyttä jos kohta ei juuri muuta.

Sinnikkyydestä Markku oli ylpeä. Sinnikkyyttä hän arvosti. Ei Ilmari pienenäkään ollut luovuttanut, vaikka hän oli vienyt pojan koviinkin paikkoihin, pitkille hiihtoretkille ilman eväitä tai hallaöisille erämaavaelluksille jälkikäteen ajatellen onnettoman ohuilla makuupusseilla. Hän muisti pojan varhaisen aamun hymässä lämmittelemässä käsiään Trangian liekkien olemattomassa lämmössä, rähmstä kiiltävät silmät vielä unesta sikkurallaan. Tämän liian suuri rinka selässään koluamassa alas kivikkoista tunturinrinnettä, edellisenä päivänä puroa ylitettäessä nyrjähtänyt nilkka ideaalisiteeseen käärittynä. Kipu oli tuntunut joka askeleella ja pieni ruumis horjahdellut, Markku muisti sen näyn,

ja Ilmarin etupenkillä vieressään, kun he myöhään illansuussa lopulta olivat päässeet perille: hän oli käynnistänyt moottorin, kääntänyt lämmityksen päälle ja lapsi oli simahtanut saman tien.

Lapsi oli mies nyt, ollut jo pitkään. Lapsi oli tämä mies hänen vierellään, voimiensa tunnossa, ja hän itse tämä äijänrahjus, hyödytön kasa haurastuneita luita ja kohta melkein läpinäkyväksi kulunutta nahkaa. Miten saatanassa näin oli päässyt käymään?

Yhtäkkiä hän tunsu. Tunne tuli ja herätti hänet, se tuntui tervetulleelta, mutta itse tunne ei valitettavasti ollut kaunis. Se oli paskamainen ja ruma, hän tajusi sen itse ja ajatteli, että ehkä se oli totta, hän oli erikoistunut nimenomaan sellaisiin tunteisiin. Hän tiesi kyllä ettei ollut helppo ihminen. Tuskin erityisen hyväkään. Mutta oliko sitä myöskään hänen poikansa, vaikka niin kovasti halusikin olla, rakensi itsestään hyvän ihmisen kuvaa, jota sitten ihastuneena katsoi?

Tämä rooli, jota poika veti. Aila uskollisesti istui radion tai television ääressä ja odotti milloin minkäkin ohjelman alkua. Aila leikkasi lehtileikkeet talteen ja liimasi tarkasti kansioon. Aila kävi ensi-illoissa ja palasi niistä maireana kotiin ja kertoi hänelle mitä hän oli menettänyt.

Paskat! Ei hän mitään ollut menettänyt! Hänhän inhosi teatteria. Vielä sitäkin enemmän hän inhosi teatterintekijöiden näkemyksiä yhteiskunnasta ja pohjatonta itsevarmuutta, jolla he mielipiteitään esittivät. Päivällä kun poika oli soitellut hänelle hän oli kuullut taustalta teatterin ääniä, aikuisten lasten tauotonta länkytystä ja typerää naurua. Teatterin ytimessä on leikki, Ilmarikin oli sanonut jossain. Selvä, olkoon sitten niin. Leikkikää pois vaan, veronmaksajien rahoilla. Mutta miten sitten samaan aikaan teatterintekijöiden ajatukset, esimerkiksi pojan poliittiset mielipiteet, olisi pitänyt ottaa tosissaan? Miten nämä leikkivät luonnonlapset olisivat tienneet maailmasta asioita, joita tavalliset ihmiset eivät tienneet paljon paremmin? Tämä arvoitus ei ollut ikinä hänelle selvinnyt.

Taas kerran he seisoivat liikennevaloissa. Niitähän Helsingissä riitti, liikennevaloja, ja niissä sitten istua jökötettiin ja haaskattiin ainutkertaista elämää.

Jos auto olisi ollut edes oma, olisi ollut mukavampi odottaa. Mutta ei, hän oli kyytiläinen, vankina poikansa autossa. Markku inhosi sen ainaista sekasotkua. Se oli neljällä pyörällä kulkeva roskakori: täynnä ruskeatahraisia kahvimukeja, lattialle heitetyjä karkkipusseja ja sinne tänne viljeltyjä pysäköintilappuja. Mukikoteloon oli kaatunut jotain limonadia, jota sitten oli laiskasti pyyhiskely pois, koskettamattakin näki kuinka tahmea se oli.

Pojan kulkukortit lojuivat tässä etovassa tahmeudessa. Vierailija, vierailija, vierailija, korteissa luki. Vierailija kaikkialla. Mihin poika kuvitteli elämässään päässeensä? Mitä hän oikeasti oli saavuttanut? Miten se muka oli niin paljon hienompaa kuin hänen oma elämäntyönsä, parhaimmillaan kymmenenkin ihmistä työllistänyt firma, jonka hän oli tyhjästä polkaissut pystyyn? Niitä rahoja poikakin oli perimässä, vaikka kuinka kommareiden kanssa kaveerasikin.

Hienoja työnantajia, Markku sanoi.

Onhan ne. Tämän maan ykköspaikkoja, joissa tätä meikäläisen duunia voi tehdä.

Kellekään noista ei sitten ole tullut mieleen tarjota mestari-ohjaajalle vakituista työpaikkaa?

He ajoivat eteenpäin jälleen täydellisessä hiljaisuudessa, isä ja poika. Land Roverin kaksilitraisessa dieselmoottorissa paloi epädemokraattisten valtioiden hallitsemilta alueilta pumpatuista uusiutumattomista luonnonvaroista jalostettua polttonestettä, sen aiheuttamat hiilidioksidipäästöt lämmittivät hallitsemattomalla tavalla ilmakehää heidän yläpuolellaan, mutta kumpikaan heistä ei ajatellut sitä, ei sitäkään, heillä oli koko ajan muuta ajateltavaa. Ja ehkä sen voi jopa ymmärtää. Jotenkin sen voi. Juuri nyt näillä kahdella oli tarpeeksi ajateltavaa toisissaan. He olivat

tässä, Ilmarin auton umpiossa, auto liikkui Mäkelänkatua pohjoiseen päin, ja katsoessaan poikansa kivettyneitä kasvoja Markku tunki jotain, mitä olisi voinut kutsua katumukseksi. Tunnetta oli kuitenkin mahdotonta pukea sanoiksi. Oikeastaan sitä oli mahdotonta edes tunnustaa. He olivat siis hiljaa.



### 3.

Urheilupuiston parkkipaikka oli täynnä autoja niin kuin tähän aikaan päivästä aina. Näinä vuosina kaikki pelasivat jalkapalloa. Se oli kuin jokin hulluus, sanaton kollektiivinen sopimus, jonka kansakunta tai ainakin sen aktiivisesti eteenpäin pyrkivät jäsenet olivat tehneet. Jälkikäteen ajatellen kyse oli ehkä nimenomaan pakonomaisesta pyrkimyksestä eteenpäin, joka vielä silloin leimasi kaikkea inhimillistä toimintaa. Sosiaalisen nousun unelmasta kansakuntien asteikolla, jostain sellaisesta, ja tässä jalkapallo oli tärkeää: jalkapallomenestys tai edes pääsy arvokisoihin pyyhkisi pois häiritsevän tahran, jonka kansakunta näki katsoessaan peiliin. Niinpä jalkapalloa oli pakko pelata, niidenkin joille se ei ollut lainkaan luontaista. Erityisesti lasten, sillä lapsissa oli vielä näihin aikoihin tulevaisuus.

Ilmari totesi tilanteen ja oli jo luovuttamassa. Sitten hän kuitenkin katsasti asfalttikentän vielä kertaalleen. Aivan perällä, valaisinylvään ja röyhkeästi vinoon parkkeeratun Bemarkin välissä oli rako, johon Roverkin tarkasti ajaen sopisi. Hän ajoi auton oikealle etäisyydelle ja iski pakin silmään.

Ei mahdu, isä murahti vierestä.

Ilmari ei sanonut isälle mitään, alkoi vain peruuttaa. Auto soilahti koloon ilman yhtään ylimääräistä liikettä, vauhti tuskin edes hidastui vaikka yliherkät tutkat piippasivat. Hän sammutti moottorin ja hyppäsi ulos autosta isäänsä vilkaisematta.

Ei hän ollut varsinaisesti raivoissaan. Vihainen kyllä, muttei